

PIOTR DRZEWIECKI

Wydział Teologiczny

Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Warszawa

ZADANIA PARAFII W ZAKRESIE EDUKACJI MEDIALNEJ

Słowa kluczowe: parafia, edukacja medialna, Kościół o środkach społecznego przekazu, media w duszpasterstwie

1. Wstęp. 2. Przygotowanie do właściwego korzystania z mediów w parafii. 2.1. Przygotowanie do właściwego korzystania z mediów w parafii. 2.2. Animacja warsztatów medialnych dla młodzieży i dorosłych. 2.3. Dyskusyjne kluby czytelnicze i filmowe. 3. Organizowanie działalności duszpasterskiej w parafii za pośrednictwem mediów. 3.1. Rozwój prasy parafialnej i dziennikarstwa parafialnego. 3.2. Media audiowizualne w działalności duszpasterskiej. 3.3. Twórcze projekty z wykorzystaniem Internetu. 4. Rozwój katolickiego ruchu wychowania do mediów. 4.1. Tworzenie katolickich stowarzyszeń medialnych. 4.2. Wsparcie dla medialnych inicjatyw diecezjalnych i międzydiecezjalnych. 4.3. Celebracja Światowego Dnia Środków Społecznego Przekazu. 5. Zakończenie: O katolicką kulturę medialną

1. WSTĘP

W dokumentach Organizacji Narodów Zjednoczonych i Unii Europejskiej dotyczących mediów podkreśla się znaczenie powszechnej edukacji medialnej społeczeństwa, wszystkich grup wiekowych i społecznych zarówno poprzez programy przedszkolne, szkolne i akademickie, jak i działalność organizacji pozarządowych, placówek kulturalnych, ośrodków doskonalenia zawodowego nauczycieli itp.¹. Temu przekonaniu o potrzebie powszechnej edukacji medialnej towarzyszy również nauczanie Kościoła o mediach, wyrażone m.in. przez papieża Benedykta XVI w 2007 r. w Orędziu

¹ Por. *Deklaracja Moskiewska w sprawie kompetencji medialnych i informacyjnych*, Moskwa 28.06.2012, http://www.sbp.pl/repository/SBP/sekcje/komisje/komisja_ds_educacji_informacyjnej/Deklaracja_Moskiewska.pdf (2014-12-02); *Rezolucja Parlamentu Europejskiego w sprawie umiejętności korzystania z mediów w środowisku cyfrowym*, „Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej” 23.2.2010, C 45 E/9, Bruksela 16.12.2008, <http://www.nettax.pl/serwis/imgpub/duuec/2010/45E/ce04520100223pl00090014.pdf> (dostęp 2014-12-02).

na Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu *Dzieci i środki komunikowania: wyzwaniem dla wychowania*. Jego zdaniem Kościół powinien być w „awangardzie” wychowania do mediów, a to zadanie – odnośnie do wspólnoty Kościoła – spoczywa przede wszystkim na katolickich szkołach i uniwersytetach, jak i na działalności duszpasterskiej w parafii. Tematem artykułu będą zatem zadania, jakie stoją przed parafiami w tym zakresie. Trzeba na wstępie podkreślić, że przecież rolą parafii nie jest przede wszystkim zajmowanie się problematyką mediów. Parafia to wspólnota Kościoła powszechnego w określonych czasem i przestrzenią realiach. Uczestnicząc w niej, mamy nadzieję dostąpić zbawienia. Media mogą być jedynie środkami uzupełniającymi ten proces. Od tego, jak je wykorzystamy może jednakże zależeć ów cel nadrzędny. Sprzyjają one komunikacji wewnątrz wspólnoty, wymianie inspiracji religijnych czy też wiedzy teologicznej. Mogą stanowić pomoc zarówno w formacji duchowej, jak i informacji organizacyjnej. Między innymi te aspekty chciałbym poruszyć w niniejszym artykule.

W poniższej analizie chciałbym wskazać na trzy istotne grupy zadań. Po pierwsze, na potrzebę przygotowania do właściwego korzystania z mediów w parafii. Po drugie, na możliwości i formy organizowania działalności duszpasterskiej w parafii za pośrednictwem mediów. Po trzecie, na upowszechnianie i rozwój katolickiego wychowania do mediów poprzez inicjatywy parafialne, diecezjalne i międzydiecezjalne. Swoje rozważanie opieram na analizie dokumentów Kościoła o środkach społecznego przekazu, począwszy od nauczania Piusa XI aż do czasów obecnych.

2. PRZYGOTOWANIE DO WŁAŚCIWEGO KORZYSTANIA Z MEDIÓW W PARAFII

Pierwszą grupę zadań parafii w zakresie edukacji medialnej można określić jako przygotowanie do właściwego korzystania z mediów. W ramach tej grupy można wskazać na szczegółowe potrzeby rozwoju aktywności, tj. na pomoc w wyborze, rozumieniu i ocenie przekazów medialnych, animacji warsztatów medialnych dla młodzieży i dorosłych, zakładaniu dyskusyjnych klubów czytelniczych i filmowych.

Uzasadnienie potrzeby takiego przygotowania odnajdujemy m.in. w dokumencie z 1989 r. Papieskiej Rady ds. Środków Społecznego Przekazu *Pornografia i przemoc w środkach przekazu: odpowiedź duszpasterska*: „przygotowanie do właściwego korzystania ze środków przekazu winno stanowić część programów wychowawczych w szkołach katolickich i innych przedsięwzięciach Kościoła na polu wychowania w seminariach, jak również w programach formacji zakonników i zakonnice, członków instytutów świeckich, w programach stałej formacji kapłanów oraz w parafialnych spotkaniach młodzieży i dorosłych. Kapłani, zakonnicy i zakonnice, zaangażowani na polu wychowania sami powinni dać przykład mądrego korzystania ze środków przekazu pisanych, czy audiowizualnych” (nr 29). Warto podkreślenia jest to zalecenie „dotyczące dawania mądrego przykładu”. Duszpasterze najpierw powinni sami być ukształtowanymi (świadomymi, krytycznymi i selektywnymi) użytkownikami mediów. Wówczas będą mogli dzielić się tymi kom-

petencjami, wiedzą – i jak zostało to tutaj określone – mądrością – z wiernymi, stąd m.in. postulaty formacji seminaryjnej w zakresie mediów. Katolickie podejście do kształtowania kompetencji medialnych opiera się na przekonaniu o potrzebie rozwijania w sobie i u innych cnoty „medialnej mądrości”.

2.1. Pomoc w wyborze, rozumieniu i ocenie przekazów medialnych

Katolickie samowychowanie i wychowanie ku „mądrości medialnej” polega przede wszystkim na kształceniu siebie i innych w dokonywaniu wyborów, rozumieniu i ocenianiu przekazów zgodnie z własnym sumieniem i nauką Kościoła. Paweł VI wyraził to przekonanie m.in. w 1978 r. w Orędziu na XII Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu *Odbiorcy środków społecznego przekazu, ich oczekiwania, prawa i obowiązki*. Według Ojca Świętego „lokalne wspólnoty wierzących muszą wspomagać własnych członków w wyborze, zrozumieniu i w ocenie”. Dlatego zwrócił się z apelem do prasy katolickiej, jak i innych mediów, będących w posiadaniu diecezji, parafii czy rodzin zakonnych, aby większą uwagę poświęciły informowaniu o programach, polecały lub odradzały niektóre, podając motywację tych działań, umożliwiały wiernym orientację w przekazach, zgodną z doktryną i moralnością ewangeliczną. Szczególnie ta pomoc w „wyborze, rozumieniu i ocenie” dotyczy młodych ludzi, w ich przypadku trzeba szczególnie kształtować osobistą odpowiedzialności za wybory, za świętość życia i wiarę, za kulturę i społeczeństwo, które tworzą. Podkreślił jednak, że Kościół może co najwyżej informować i doradzać, ale nie zastąpi ich osobistych decyzji i życiowej konsekwencji.

To szczególne zadanie w odniesieniu do młodych podkreśla również św. Jan Paweł II w 1985 r. w Orędziu na XIX Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu *Środki społecznego przekazu w służbie chrześcijańskiej promocji młodzieży*. Wskazuje na potrzebę głębokiego działania wychowawczego w rodzinie, w szkole i parafii poprzez katechizację, mającą na celu zrównoważone i zdyscyplinowane korzystanie z mediów, zmierzające do wyrobienia własnego, oświeconego przez wiarę krytycznego sądu na temat tego, co oglądają, słuchają i czytają. Również na występowanie przeciwko przekazom, które godzą w moralne dobro młodych ludzi, staranie się o przekazy inspirowane autentycznymi wartościami życia oraz o informacje ukazujące prawdziwy obraz Kościoła.

W tych dwóch fragmentach Orędzi – nawiązujących także do innych dokumentów Kościoła, tj. Dekretu o środkach społecznego przekazywania myśli *Inter mirifica* z 1963 r., czy też Instrukcji duszpasterskiej o mediach *Communio et progressio* z 1971 r., mamy sformułowany zarys programu działania wychowawczo-medialnego w parafii w zakresie „pomocy w wyborze i ocenianiu”.

Po pierwsze, istnieje potrzeba zainicjowania doradztwa medialnego we wspólnocie parafialnej, wypracowania form wymiany informacji o przekazach i dokonywania ich recenzji z punktu widzenia wartości chrześcijańskich. Może ono polegać, np. na publikacjach w parafialnej prasie lub stronie internetowej materiałów polecających lub odradzających dane przekazy – książki, filmy, muzykę. Dobrym środkiem jest inicjowanie rozmów i dyskusji o tych przekazach, lub też nawiązywanie

do pozytywnych przykładów w homiliach i podczas innych spotkań z wiernymi. Bogaty świat przekazów medialnych, w którym funkcjonujemy, wymaga większego dzielenia się doświadczeniem, wątpliwościami i fascynacjami, niż dotąd miało to miejsce. Istotne jest, by nie zamykać się na ten świat, ale włączyć go w osobisty i parafialny rozwój duchowy.

Po drugie, powinniśmy szczególnie pomagać młodzieży w korzystaniu z mediów. W tym okresie kształtuje ona swoje gusta, poglądy, charakter, osobistą wiarę. Stąd takie wiele postulatów nauczania Kościoła o mediach skierowanych właśnie do tej grupy wiekowej, przy zachowaniu pamięci o innych użytkownikach mediów, zwłaszcza tych, o których mamy przekonanie, że są już ukształtowani: dorosłych i seniorów. W odniesieniu do młodzieży warto rozważyć, czy samo doradztwo jest wystarczającą formą, czy nie trzeba byłoby sięgnąć do ich twórczych aspiracji, zainicjować bardziej aktywizujące i kreatywne rozwiązania, np. wspólne przygotowanie przekazów (filmu, publikacji, plakatu, wystawy fotograficznej) na określony temat, lub też propozycję zorganizowania warsztatów medialnych.

2.2. Animacja warsztatów medialnych dla młodzieży i dorosłych

Forma warsztatów wydaje się atrakcyjną propozycją metodycznej pracy dydaktycznej, podejmowanej w ramach edukacji nieformalnej i ustawicznej, za którą można uznać parafialną edukację medialną. Stanowi ona uzupełnienie – a w obecnej sytuacji – zastąpienie edukacji formalnej, np. w szkole, a nierzadko też wychowanie do korzystania z mediów w rodzinie. Warto w tym miejscu nadmienić to, co m.in. podkreślił Benedykt XVI w 2007 r. w Orędziu na XLI Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu *Dzieci i środki komunikowania: wyzwanie dla wychowania*: za edukowanie – także medialne – odpowiada rodzina, a pomoc niosą w tym procesie szkoła i Kościół, w tym szczególnie parafia. A zatem, po pierwsze, jest to rodzina, po drugie, inne instytucje społeczne, które mają wspierać rodzinę w tym obowiązku. W obecnej sytuacji często ani rodzina, ani szkoła nie podejmują zadań związanych z wychowaniem do mediów, do głosu dochodzi więc aktywność w obszarze edukacji społecznej, w ramach funkcjonowania organizacji pozarządowych. Wspólnoty parafialne również powinny przejąć część tych obowiązków, dopóty dopóki stopień edukacji medialnej w systemie szkolnictwa powszechnego i katolickiego nie będzie zadowalający, a nawet wówczas stanowić jego uzupełnienie.

Warsztaty poprzez swój aktywizujący charakter angażują w większym stopniu niż poprzez tradycyjny wykład czy wspomniane doradztwo medialnej. Mogą przyczynić się bardziej do realizacji naszego zadania. Prowadzone przeze mnie badania w 2009 r. na ten temat w ramach projektu *Metody aktywizujące w edukacji medialnej*² oraz praktyczne realizacje autorskich przedsięwzięć edukacyjnych potwierdzają efektywność i zasadność tych metod³. Interesujące, że te formy pracy czy to semina-

² P. Drzewiecki, *Media Aktywni. Dlaczego i jak uczyć edukacji medialnej?* Otwock–Warszawa 2010, <http://presscafe.eu/podrecznik> (dostęp 2014-12-02).

³ P. Drzewiecki, *Warsztaty i szkolenia*, <http://presscafe.eu/archives/tag/warsztaty-i-szkolenia> (dostęp 2014-12-02).

ryjnej, czy później parafialnej są wymienione w dokumentach Kościoła o mediach. Mam tu na myśli Instrukcję Kongregacji Wychowania Katolickiego z 1989 r. *Wskazówki odnośnie do formacji przyszłych kapłanów w zakresie środków społecznego komunikowania*. Podkreślono w niej takie metody organizacji zajęć o mediach, jak: kursy, zajęcia warsztatowe i seminaria „z zakresu techniki, zarządzania, etyki i polityki społecznego przekazu” (nr 28). Co prawda jest to przede wszystkim propozycja dla formacji kapłańskiej, ale można ją rozszerzyć również na działalność duszpasterską w parafii. Jak wynika z powyższego fragmentu, program warsztatów (kursów, szkoleń, seminariów) powinien dotyczyć nie tylko zagadnień etycznych, ale również praktycznych. Stąd dobrze, gdyby były one zorganizowane wspólnie z osobami zawodowo zajmującymi się mediami: dziennikarzami, producentami medialnymi, reżyserami. Wiele z tych osób deklaruje publicznie swoją wiarę, co jest godne mądrego zagospodarowania edukacyjnego w parafii.

Warsztaty mają jednak swoje ograniczenia. Są działaniami doraźnymi, uzupełniającymi, wspomagającymi. Mimo swojej spektakularnej i kreatywnej formuły domagają się podjęcia bardziej długofalowych inicjatyw. Pewnym rozwiązaniem może okazać się propozycja regularnych spotkań, np. poświęconych kulturze filmowej czy czytelniczej w formie klubów parafialnych.

2.3. Dyskusyjne kluby czytelnicze i filmowe

O inicjatywie takich klubów można m.in. przeczytać na stronie internetowej parafii Matki Bożej Wspomożycielki Wiernych w Warszawie – Dyskusyjnego Klubu Filmowego⁴, czy też parafii Świętego Jana Chrzciciela w Skalbmierzu (woj. świętokrzyskie) – Dyskusyjnego Klubu Książki przy Bibliotece Parafialnej, określonego jako „jedyne w kraju”⁵. Istotnie trudno znaleźć kompetentną informację o tego typu inicjatywach. A mają one – zwłaszcza kluby filmowe – bogatą tradycję i są zalecane przez Magisterium Kościoła o mediach, począwszy od Piusa XI i Piusa XII.

Pius XI w Encyklice o kinematografii *Vigilanti cura* z 1936 r., uznawanej za pierwszą tej rangi wypowiedź Kościoła o mediach, wskazuje na potrzebę troski i rozwoju „nad kinami, istniejącymi przy domach parafialnych lub przy domach stowarzyszeń katolickich” (nr 40). Dokument jest adresowany do Episkopatu USA. Ojciec Święty podkreślił w nim konieczność powołania stałej Komisji Episkopatu, która propagowałaby dobre filmy, dokonywała klasyfikacji i doradztwo. Ma ona czuwać nad doborem filmów w kinach parafialnych. Zdaniem Ojca Świętego „sprawna bowiem organizacja tych kin, stanowiących dobrą klientelę dla wytwórców filmowych, pociągnie za sobą także ten skutek, że wytwórcy produkować będą filmy, odpowiadające wskazaniom” Kościoła. Również Pius XII w Encyklice *Miranda prorsus* z 1957 r., poświęconej nie tylko filmowi, ale również rozwijającym się dynamicznie radiu i telewizji, udziela wskazówek dotyczących organizacji parafialnych sal fil-

⁴ *Studencko-absolwencka DKF*, http://www.wspomozycielka.waw.pl/?page_id=785 (dostęp 2014-12-02).

⁵ *Dyskusyjny Klub Książki przy bibliotece parafialnej w Skalbmierzu*, http://www.skalbmierz.kielce.opoka.org.pl/html/wydarzenia_klubks.html (dostęp 2014-12-02).

mowych (nr 94 i 95). Należy z przykrością odnotować fakt, że ta bogata tradycja audiowizualna amerykańskich parafii jest współcześnie mało znana. Dokonując poszukiwań w Internecie, nie natrafiłem na żaden przykład współczesnej wspólnoty parafialnej, która realizowałaby to dziedzictwo. Również w Polsce miałem trudność ze wskazaniem przykładów. Tymczasem powinno być odmiennie. Brakuje zatem bazy informacji o tego typu inicjatywach, co wymaga – w mojej ocenie – podjęcia projektu badawczego, edukacyjnego, duszpasterskiego i promocyjnego w tej materii. Walory takiego klubu są bardzo istotne z punktu widzenia ciągłości wychowania do mediów. Tworzy się wspólnota osób, która przez oglądanie i dyskusję o filmach pragnie rozwijać swoją osobistą kulturę filmową, jak i budować osobistą wiarę poprzez mądry dobór przekazów audiowizualnych.

Również tworzenie klubów czytelniczych w parafii ma pewną tradycję, chociaż trudno wskazać na konkretne zalecenia dotyczące podejmowania takich inicjatyw w Kościele. Kluby literackie i czytelnicze wbrew pozorom są nowym zjawiskiem kulturowym. Do tej pory czynność ta była raczej postrzegana jako indywidualna praktyka. Współcześnie coraz częściej mówi się o potrzebie dzielenia i dyskusji wokół przeczytanych dzieł literackich czy publikacji prasowych. Niemniej zalecenia, dotyczące odpowiedzialnego wyboru książek i prasy przez wiernych, formułowali już papież w XIX w. m.in. Grzegorz XVI w Encyklice *Mirari vos* z 1832 r., jak i Pius IX w Encyklice *Nostis et nobiscum* z 1849 r. Ówczesne nauczanie miało charakter przestrogi przed zagrożeniami ze strony nowych ideologii społecznych, szkodliwych z punktu widzenia Kościoła. Ale pojawiają się również zalecenia o charakterze edukacyjnym, dotyczące wybierania publikacji „ku zbudowaniu wiary i zbawiennemu pouczeniu ludu” (Pius XI, *Nostis et nobiscum*, nr 15). W XX w. zmienia się sposób ujmowania tych problemów przez Kościół. Zamiast tonu zagrożeniowego, alarmistycznego pojawia się zachęta do tworzenia i upowszechniania dobrych książek i prasy, o czym czytamy m.in. w *Inter mirifica* z 1963 r.: należy „przepoić czytelników w pełni duchem chrześcijańskim, należy też tworzyć i rozwijać prawdziwie katolicką prasę” (nr 14).

Powyżej analizowane i proponowane formy edukacji medialnej w parafii koncentrują się wokół osoby odbiorcy przekazów medialnych, wokół jego kształcenia medialnego. Trzeba jednak wskazać na formy, które nie tylko aktywizują nas i formują jako odbiorców, ale też zachęcają do podejmowania własnej działalności medialnej jako twórców przekazu. Współczesne przekazy medialne nie są jedynie przedmiotem odbioru, ale – zgodnie z logiką mediów społecznościowych, tzw. rewolucji Web 2.0 – domagają się naszego komentarza, dają możliwość podjęcia samodzielnej, amatorskiej produkcji filmowej, czy też podjęcia się roli dziennikarza obywatelskiego. To również może stanowić ważny obszar działalności parafii w zakresie edukacji medialnej: wychowywania do mediów poprzez ich tworzenie.

3. ORGANIZOWANIE DZIAŁALNOŚCI DUSZPASTERSKIEJ W PARAFII ZA POŚREDNICTWEM MEDIÓW

Tworzenie mediów parafialnych można uznać za cenną propozycję współczesnej edukacji medialnej we wspólnotach lokalnych Kościoła. Po pierwsze, rozwój i dostępność technologii komunikacyjnych jest niespotykane jak dotąd dogodne w realizacji tego obszaru zadań. Amatorska twórczość medialna nie wymaga obecnie specjalistycznego sprzętu, ani fachowych umiejętności, ani też wysokich kosztów. Po drugie, wskazuje na to współczesna logika rozwoju mediów – od tworzenia ich przez specjalistyczne redakcje do koncepcji środków przekazu redagowanych przez zaangażowanie samych użytkowników, przez społeczności. Wskażemy na trzy możliwe obszary rozwoju w tym zakresie: na rozwój prasy i dziennikarstwa parafialnego, na tworzenie parafialnych przekazów audiowizualnych oraz na projekty z wykorzystaniem Internetu. Również i w tym wypadku przedstawione tutaj zadania mają swoje uzasadnienie w nauczaniu Kościoła o mediach.

3.1. Rozwój prasy parafialnej i dziennikarstwa parafialnego

Poszukując przykładów na inicjatywy parafialnych klubów filmowych i czytelniczych, natrafiłszy na spore trudności. Odnośnie do prasy parafialnej w Polsce, należy z uznaniem odnotować liczne inicjatywy, mające na celu prezentację i wymianę doświadczeń pomiędzy wspólnotami lokalnymi⁶. Ruch pism parafialnych ma swoją bogatą tradycję i jest dobrze zorganizowany w Polsce. Pisma wydawane amatorskimi siłami księży i wiernych stanowią jednak cenne dziedzictwo prasowe naszego kraju. Liczne tytuły zawierają nie tylko informacje o życiu wspólnoty, ale także prezentują bogaty materiał dziennikarski w formie reportaży i wywiadów, publicystyki i recenzji. Tworzenie i rozwój sublokalnych pism, jakimi są wydawnictwa parafialne, wymaga jednak ciągłego doskonalenia warsztatu ich redaktorów, co stanowi obecnie największe wyzwanie. Dużą rolę mogą m.in. odegrać absolwenci takich kierunków, jak funkcjonująca od początku lat dziewięćdziesiątych edukacja medialna i dziennikarstwo na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie. Obecne wyzwanie to większa profesjonalizacja tej prasy.

Warte podkreślenia jest, że współczesny ruch pism parafialnych i dziennikarstwa parafialnego można wpisać w tzw. idee dziennikarstwa obywatelskiego. To tworzenie przekazów medialnych przez osoby, które nie zajmują się zawodowo dziennikarstwem, a które z różnych pobudek społecznych, kulturowych czy religijnych chcą wypowiedzieć się na istotne tematy, zwłaszcza w kontekście rozwoju wspólnot lokalnych i sublokalnych. Tkwi w tym ogromny potencjał prasy parafialnej. Jednakże brakuje niekiedy umiejętności pisarskich, redaktorskich i organizacyjnych. Problemem jest również finansowanie tego typu działalności. Być może należy dążyć do

⁶ Warto wymienić tutaj portal <http://www.prasaparafialna.pl/> (dostęp 2014-12-02).

utworzenia sieci pism parafialnych, wydawanych na zasadzie licencji czy franczyzy, większe zaangażowanie ze strony diecezji w animację tych inicjatyw.

Już we wspomnianych *Wskazówkach odnośnie do formacji przyszłych kapłanów* w zakresie mediów z 1986 r. dostrzegamy zrozumienie Kościoła dla potrzeby doskonalenia warsztatu dziennikarskiego i rozwiązań praktycznych rozwoju prasy parafialnej zarówno u księży, jak i – szerzej ujmując – u wiernych. W dokumencie wskazano, że „temu celowi służyć też będą próby, dyskusje zespołowe, prowadzenie i udzielanie wywiadów, pisanie artykułów i scenariuszy dla radia i telewizji oraz tekstów reklamowych. Odnieść to można także do wewnętrznych wydawnictw seminaryjnych oraz prasy lokalnej, np. parafialnej, szkolnej, regionalnej, religijnej i świeckiej. Należy szczególnie popierać, a tam gdzie to konieczne i możliwe, subsydiować wydawnictwa seminaryjne jako wartościowe środki pobudzenia i doskonalenia twórczości alumnów” (nr 21). Istotne jest zatem praktykowanie dziennikarstwa, przez co głębiej poznajemy nie tylko mechanizmy funkcjonowania prasy, ale też dostrzegamy istotne wspólnototwórcze i eklezjotwórcze cele, któremu ma ona służyć. Podobne uwagi możemy odnieść również do innego typu mediów, które określamy jako audiowizualne.

3.2. Media audiowizualne w działalności duszpasterskiej

Jeszcze 10 lat temu tworzenie parafialnej telewizji czy radia wydawało się bardzo trudnym przedsięwzięciem, głównie ze względów technicznych i ekonomicznych. Współczesny rozwój m.in. portalu YouTube umożliwia tworzenie audiowizualnych mediów amatorskich. Stanowi to ogromny potencjał inicjatyw parafialnych w tym zakresie. Można m.in. wskazać na nowe kanały YouTube, np. parafii: bł. Karoliny Kózkówny w Rzeszowie⁷, św. Klary w Dobrej⁸ czy św. Piotra w Ciechanowie⁹. Tego typu inicjatywy należy objąć przedmiotem badań współczesnej teologii mediów, analizować treści i formy prezentowanych nagrań, ich społeczny odbiór i funkcje. Jest to na tyle nowatorska forma w działalności Kościoła, że brakuje jeszcze stosownych wypowiedzi Magisterium w tym zakresie.

Stosowanie mediów audiowizualnych w parafii ma swoją bogatą tradycję m.in. jako środek ilustracji homilii rekolekcyjnych. Wielu z nas może wskazać też na doświadczenia wspólnych seansów filmowych organizowanych w parafiach np. emisji filmu *Pasja* w reż. Mela Gibsona podczas Wielkiego Postu w 2004 r. Niezależnie od dyskusji i kontrowersji wokół tego obrazu można uznać go za przykład fenomenu zastosowania mediów w pracy duszpasterskiej jako formacyjnego punktu wyjścia. Warto podkreślić za św. Janem Pawłem II i jego Orędziem z 1995 r. *Kino nośnikiem kultury i wartości*, że: „kino od samego początku – choć niektóre aspekty różnorodnej produkcji filmowej wywołały krytykę i potępienie ze strony Kościoła – często

⁷ *Materiały filmowe nagrane w Parafii Bł. Karoliny Kózki w Rzeszowie*, <http://www.youtube.com/user/parkarol> (dostęp 2014-12-02).

⁸ *Filmy parafii św. Klary w Dobrej od grudnia 2012*, <http://www.youtube.com/user/marekprusiewicz> (dostęp 2014-12-02).

⁹ *Kanał parafii Św. Piotra C-nów*, <http://www.youtube.com/user/piotrciechanow> (dostęp 2014-12-02).

podejmowało także tematy wielkiej wagi i wartości z punktu widzenia etycznego i duchowego. Warto na przykład przypomnieć tutaj liczne filmy przedstawiające życie i mękę Jezusa oraz życie świętych, do dziś przechowywane w licznych filmotekach, które posłużyły przede wszystkim ożywieniu różnych form działalności kulturalnej, rozrywkowej i katechetycznej, podejmowanej przez liczne diecezje, parafie i instytucje religijne”.

Można w tym kontekście zastanowić się, czym jest kino dzisiaj, w jaki sposób kinem można określić produkcje umieszczane w serwisie YouTube. Obecnie mają one głównie charakter informacyjny, stanowią przedłużenie funkcji duszpasterskiej, są kierowane do osób, które np. z powodu choroby nie mogą uczestniczyć w liturgii czy innych formach spotkań parafialnych. Wydaje się jednak, że powinniśmy podjąć dalsze wysiłki, zmierzające ku tworzeniu audiowizualnej parafialnej sztuki filmowej, produkcji – choć amatorskich – ale częściej podejmujących problemy duchowe i etyczne. Dobrym przykładem jest np. kierowany do młodych hip-hopowy teledysk ks. Jakuba Bartczaka, poświęcony osobistemu czytaniu Biblii¹⁰. Od kapłanów, ale także od wiernych – jak podkreśla Benedykt XVI w Orędziu na XLIV Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu 2010 r. pt. *Kapłan i duszpasterstwo w świecie cyfrowym: nowe media w służbie Słowa*: „wymaga się zdolności do obecności w świecie cyfrowym przy stałej wierności orędziu ewangelicznemu, aby odgrywali właściwą im rolę animatorów wspólnot, które wypowiadają się już coraz częściej przez liczne «głosy» pochodzące ze świata cyfrowego i aby głosili Ewangelię, wykorzystując, obok tradycyjnych narzędzi, możliwości nowej generacji środków audiowizualnych (zdjęcia, wideo, animacja, blog, strony web), które stanowią nieznanе dotychczas okazje do dialogu i środki użyteczne także dla ewangelizacji i katechezy”. Mamy zatem do czynienia z nowymi mediami audiowizualnymi i nowymi kompetencjami medialnymi, których wspólnie powinniśmy się uczyć, także w parafii.

Warte podkreślenia jest to, że podstawą kultury chrześcijańskiej powinno pozostać Słowo, przekaz przede wszystkim ustny – Słowo, które się słyszy (Rz 10, 17), wtórnie, ale w niemniej ważny sposób, pisane. Jednakże trudno ominąć fragmenty Ewangelii, które mówią o „Słowie, które staje się Ciałem” (J 1, 14) oraz o Jezusie „Obrazie Boga Niewidzialnego” (Kol 1, 15). Można zaryzykować tezę, że to właśnie audiowizualność jest naturalnym językiem Ewangelii, że dopiero współczesne rozumienie języka filmu i audiowizji daje możliwości bardziej pełnego głoszenia Dobrej Nowiny poprzez łączenie żywego słowa i obrazu. Zagadnieniom tym są poświęcone m.in. badania o. Waltera Onga, Leonida Uspienskiego, bp. Adama Lepy, jak również i moje w magisterium oraz doktoracie¹¹.

¹⁰ Człowieku czytaj Pismo Święte – ks. Jakub Bartczak o modlitwie Biblią, <http://www.youtube.com/watch?v=KbouLSLatCs> (dostęp 2014-12-02).

¹¹ Por. W. Ong, *Oralność i piśmienność. Słowo poddane technologii*, Lublin: KUL 1992; L. Uspenskiy, *Teologia ikony*, Poznań: W drodze 1993; A. Lepa, *Funkcja logosfery w wychowaniu do mediów*, Archidiecezjalne Wydawnictwo Łódzkie, Łódź 2006; P. Drzewiecki, *Wiara ze słuchania. Magisterium z teologii radia*, <http://presscafe.eu/archives/505> (dostęp 2014-12-02); tenże, *Renesans słowa. Wychowanie do logosfery w kulturze audiowizualnej*, Toruń: Adam Marszałek 2010.

3.3. Twórcze projekty z wykorzystaniem Internetu

Internet, a zwłaszcza jego współczesne oblicze Web 2.0, a więc społeczności stworzonych za pośrednictwem komunikacji sieciowej, stanowi największe wyzwanie parafialnej edukacji medialnej, jak również ogromny potencjał możliwości rozwoju wspólnoty Kościoła lokalnego. To przekonanie znalazło wyraz m.in. w dokumencie Papieskiej Rady ds. Środków Społecznego Przekazu *Kościół a Internet* z 2002 r. Zdaniem autorów instrukcji „coraz więcej parafii, diecezji, kongregacji zakonnych i instytucji, programów i wszelkiego rodzaju organizacji związanych z Kościołem obecnie już skutecznie korzysta z Internetu w tych oraz innych celach. Twórcze projekty pod auspicjami kościelnymi istnieją w niektórych miejscach na poziomie narodowym i regionalnym. Stolica Apostolska jest aktywna w tej dziedzinie już od kilku lat i w dalszym ciągu rozszerza i rozwija swą internetową obecność. Zachęcamy związane z Kościołem grupy, które jeszcze nie podjęły kroków do wejścia w cyberprzestrzeń, by zastanowiły się nad możliwością uczynienia tego jak najszybciej. Usilnie zalecamy wymianę pomysłów i informacji co do Internetu pomiędzy tymi, którzy mają już w tej dziedzinie doświadczenie a nowicjuszami” (nr 5).

Ogromnym wyzwaniem pozostaje, jak owo „wchodzenie w cyberprzestrzeń” da się pogodzić z materialnym, fizycznym charakterem komunikacji Kościoła. Podjąłbym ten wątek w jednym z pierwszych artykułów po obronie pracy doktorskiej¹². Warto podkreślić, że natura sakramentów jest oparta na obecności w duszy, ale także w ciele. Stąd trudno uznać m.in. spowiedź on-line. Powstaje swoistego rodzaju napięcie między tym, co realne, a tym, co wirtualne. Chrześcijaństwo jest nie tylko wyrażone na sposób duchowy, ale przede wszystkim wymaga mojego bycia tu i teraz na sposób fizyczny. Tak więc cyberprzestrzeń można uznać jedynie za uzupełnienie wspólnoty realnej, jak również za takie należy uznać wszelkie inicjatywy tworzenia parafii online.

Współczesny rozwój tzw. rzeczywistości rozszerzonej (ang. *augmented reality*) zdaje się wychodzić naprzeciw tym problemom. Oto mamy do czynienia z formami nakładania się na siebie porządku cyberprzestrzeni i realnego bycia w świecie, pewnego uzupełniania się, np. tradycyjne plakaty informacyjne są wyposażone w tzw. QR. Code. Fotografując je za pomocą smartfonu, mogę zapoznać się z treściami online za pomocą osobistego urządzenia mobilnego. To duży potencjał dla informacji wspólnotowej w parafii, ale także w np. poznaniu jej zabytków architektonicznych, lub też tworzenia gier ewangelizacyjnych, polegających na wykonywaniu pewnych zadań zmierzających do poznawania np. osoby św. Jana Pawła II i jego śladów w Warszawie. Logika nowych mediów może stanowić cenną inspirację nowego doświadczania Ewangelii. Stąd potrzeba większego i kreatywnego otwarcia się na te środki, do czego zachęca nas Kościół. Godzenia obu porządków z konsekwentnym podkreśleniem znaczenia fizycznej obecności w komunikacji społecznej.

¹² P. Drzewiecki, *Bezcielesność cyberprzestrzeni a sakramentalny wymiar Kościoła*, Biuletyn Edukacji Medialnej 1 (2008), 108–115.

4. ROZWÓJ KATOLICKIEGO RUCHU WYCHOWANIA DO MEDIÓW

Na koniec należy podkreślić również istotne zadania parafii w animacji katolickiego ruchu edukacyjno-medialnego w Kościele i świecie. Warto zwrócić uwagę na trzy obszary zadaniowe: na potrzebę tworzenia katolickich stowarzyszeń medialnych, na wsparcie inicjatyw diecezjalnych i międzydiecezjalnych oraz na większe niż dotąd zaangażowanie w celebrację Światowego Dnia Środków Społecznego Przekazu.

4.1. Tworzenie katolickich stowarzyszeń medialnych

Zachętę do tworzenia tego typu organizacji mamy m.in. przedstawioną w Instrukcji *Communio et progressio* z 1971 r.: „odbiorcy, podobnie jak przekazujący, powinni się organizować w grupach i kołach słuchaczy albo korzystać z istniejących już innych stowarzyszeń, które mają podobne, choć szersze cele” (nr 83). Również i w tym wypadku mamy trudność z podaniem współczesnej wzorcowej inicjatywy katolickiej w Polsce. W latach dziewięćdziesiątych XX w. aktywnie działało Stowarzyszenie Ochrony Radiosłuchacza i Telewidza, które deklarowało swoje związki z Kościołem. Mamy organizacje katolickich nadawców, tj. Stowarzyszenie Wydawców Katolickich, Katolickie Stowarzyszenie Filmowe czy Katolickie Stowarzyszenie Dziennikarzy.

Współczesna edukacja medialna w Polsce opiera się głównie na aktywności organizacji pozarządowych m.in. Fundacji Nowe Media czy Fundacji Nowoczesna Polska. Brak natomiast dostatecznych działań ze strony organizacji katolickich, może z wyjątkiem Fundacji Opoka, która realizuje akcję *Wspieram Dobro w Sieci*¹³, czy też inicjatywy tygodnika „Niedziela”, którego redakcja wydaje serię biuletynów edukacyjno-medialnych oraz zachęca do tworzenia Kręgów Pomocników Mater Verbi¹⁴. Istnieją również Koła Przyjaciół Radia Maryja, które również możemy zakwalifikować jako katolickie organizacje edukacyjno-medialne. Wart odnotowania się także portal Klub Miłośników Dobrych Mediów¹⁵, prezentujący aktualne problemy funkcjonowania katolickich środków przekazu w Polsce.

Niekiedy w tworzeniu stowarzyszeń medialnych przeszkodą mogą być kwestie prawne i organizacyjne, związane z ich powoływaniem, tj. rejestracja, prowadzenie dokumentacji, niekiedy także księgowości. Można się zatem zastanowić nad potrzebą tworzenia bardziej nieformalnych grup odbiorców i użytkowników mediów, tak jak wskazuje na to zachęta wyrażona przez twórców *Communio* do powoływania „grup i kół” w parafiach. Działalność tego typu firm organizacyjnych może służyć zarówno integracji i formacji medialnej parafian, np. poprzez wspomniane wcześniej dyskusyjne kluby czytelnicze i filmowe, jak również wpisywać się w szerszy horyzont działań, np. diecezjalnych lub międzydiecezjalnych.

¹³ *Wspieram Dobro w Sieci*, <http://dobro.opoka.org.pl/0.1,index.html> (dostęp 2014-12-02).

¹⁴ *Mater Verbi - Tygodnik Niedziela*, <http://materverbi.niedziela.pl/> (dostęp 2014-12-02).

¹⁵ *Klub Miłośników Dobrych Mediów*, <http://www.kmdm.pl/> (dostęp 2014-12-02).

4.2. Wsparcie medialnych inicjatyw diecezjalnych i międzydiecezjalnych

W *Communio et progressio* sformułowano wyraźny postulat szerszej animacji działań w zakresie mediów na poziomie diecezji, jak również i episkopatów krajowych. Biskupi ordynariusze mają starać się o prowadzenie apostołstwa za pośrednictwem mediów przy pomocy rady duchownych lub świeckich. „Stosownie do możliwości, należy zakładać urzędy diecezjalne albo przynajmniej międzydiecezjalne. Jednym z głównych zadań ordynariuszy będzie organizowanie działalności duszpasterskiej za pośrednictwem środków społecznego przekazu w skali diecezjalnej, a także parafialnej” (nr 168). Problematyka mediów powinna być stałą częścią programów duszpasterskich diecezji. Postulat ten szczególnie podkreślono w Instrukcji *Aetatis novae* z 1992 r.: „zalecamy usilnie, aby diecezje, Konferencje Episkopatów i zgromadzenia biskupów włączały problematykę społecznego przekazu we wszystkie swoje programy duszpasterskie. [...] Podejmując te kroki biskupi powinni zabiegać o współpracę specjalistów w dziedzinie świeckich środków przekazu, a także instytucji kościelnych, działających na tym polu, w tym międzynarodowych i krajowych organizacji filmowych, radiowych, telewizyjnych i prasowych” (nr 21). W aneksie do Instrukcji wymieniono najważniejsze elementy takiego diecezjalnego programu duszpasterskiego w zakresie mediów. Niestety analiza internetowych stron diecezjalnych w Polsce ukazuje rzeczywistość odmienną od zaleceń Magisterium sprzed 20 lat. Praktycznie brak publikacji takich programów duszpasterskich, co każe zastanowić się, czy kiedykolwiek były opracowane i wdrożone. Są jednak wyjątki.

Dobrym przykładem diecezjalnej inicjatywy programu duszpasterskiego w zakresie mediów w Polsce jest Centrum Edukacji Medialnej SpesMediaGroup w Diecezji Łomżyńskiej. Centrum to integruje zarówno diecezjalne media katolickie (Radio Nadzieja, Tygodnik „Głos Katolicki”, Wydawnictwo „Spes”, Portal internetowy www.lomzynskie24.pl), jak i podejmuje się działań o charakterze edukacyjnym i społecznym: „kształtuje środowisko, szerząc kulturę chrześcijańską i katolicką naukę społeczną, wykorzystując całe bogactwo tradycji i kultury Kurpi, Mazowsza i Podlasia; promuje wszelkie pozytywne inicjatywy społeczne integrujące mieszkańców regionu; jest głosem aktywnego katolickiego laikatu słyszalnym w sferze publicznej życia społeczno-kulturalnego regionu”¹⁶. Można uznać tę inicjatywę z modelową, stanowiącą zarówno rozwiązanie ekonomiczne funkcjonowania katolickich środków społecznego przekazu w diecezji, jak i społeczne – uwzględniające i podejmujące działania edukacyjne i badawcze w zakresie mediów w diecezji. Potrzeba więcej takich inicjatyw, jak również – m.in. w ramach medialnych specjalności na wydziałach teologicznych w Polsce – podjęcia przedsięwzięć o charakterze badawczym i doradczym, jak tworzyć diecezjalne programy duszpasterskie w zakresie mediów, obejmujące zarówno aspekty ekonomiczne, jak i społeczne.

¹⁶ Statut Centrum Edukacji Medialnej SpesMediaGroup, <http://www.kuria.lomza.pl/index.php?wiad=3642> (dostęp 2014-12-02).

4.3. Celebracja Światowego Dnia Środków Społecznego Przekazu

Inną zaniedbaną kwestią związaną z problematyką mediów katolickich i katolickiej edukacji medialnej jest celebrowanie Światowego Dnia Środków Społecznego Przekazu, obchodzonego w Kościele od 1967 r., przypadającego na 24 stycznia, a w Polsce obchodzonego w III niedzielę września. Ten dzień ma być szczególnym wydarzeniem skłaniającym do refleksji nad współczesnym rozwojem technologii i funkcjonowaniem środków społecznego przekazu. Niestety, trudno mówić o celebrowaniu w przypadku polskich diecezji i parafii. Podejmują w tym zakresie pewne inicjatywy media katolickie publikując artykuły tematyczne oraz doroczne Orędzie Ojca Świętego. Wydaje się, że są to jednak niewystarczające formy, że potencjał tego wydarzenia jest znacznie większy oraz że może odegrać ważną rolę edukacyjno-medialną, wspólnoto- i eklezjotwórczą. Święty Jan Paweł II w Orędziu z 1991 r. *Środki społecznego przekazu w służbie jedności i postępu rodziny ludzkiej* podkreślił znaczenie tego dnia dla lokalnych i parafialnych wspólnot: „ufam, że ten XXV Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu będzie dla wspólnot parafialnych i lokalnych społeczności okazją do żywszego zainteresowania się problemami środków społecznego przekazu, ich wpływem na społeczeństwo, na rodzinę i na jednostki, zwłaszcza na dzieci i młodzież”.

Formy celebrowania tego dnia mogą polegać na organizowaniu dla młodzieży konkursów wiedzy o mediach, warsztatów medialnych – filmowych, fotograficznych, dziennikarskich, pogadanek dla rodziców ze specjalistami w zakresie mediów czy np. psychologiami, zajmującymi się uzależnieniami medialnymi. Ważnym elementem obchodów tego święta powinna być Eucharystia z kazaniem dotyczącym tematyki medialnej. Jest zatem wiele do zrobienia, by istotnie – zgodnie z życzeniem Ojca Świętego – ten dzień był „okazją do żywszego zainteresowania”¹⁷.

5. ZAKOŃCZENIE: O KATOLICKĄ KULTURĘ MEDIALNĄ

Wymienione wyżej propozycje inicjatyw parafialnych przez przygotowywanie do właściwego korzystania z mediów, ich tworzenia we wspólnocie parafialnej, czy też włączanie się i animowanie katolickiego ruchu wychowania do mediów wymagają z pewnością dalszych prac zarówno badawczych, jak i decyzji programowych.

Niepokojący jest, po pierwsze, brak wiedzy o podejmowanych inicjatywach zarówno diecezjalnych, jak i parafialnych w Polsce w zakresie mediów, o czym świadczą wspomniane trudności z odnalezieniem programów duszpasterskich zalecanych przez *Aetatis novae*. Dlatego jak najszybciej należy podjąć analizę i dokumentację tych inicjatyw oraz utworzyć bazę wymiany informacji na poziomie diecezji lub krajowego episkopatu.

¹⁷ Por. P. Drzewiecki, *Jak celebrować Światowe Dni Środków Społecznego Przekazu?* <http://presscafe.eu/archives/6951> (dostęp 2014-12-02).

Po drugie, trzeba rozwijać katolicką kulturę medialną, definiować na nowo, czym ma ona być w kontekście coraz to nowszych komunikacyjnych wynalazków technicznych. Wymaga to zarówno badań medioznawczych, jak i integracji środowiska katolickich twórców kultury: artystów, reżyserów, dziennikarzy i pisarzy. Obserwujemy również niedostatek na tym polu.

Po trzecie, objąć te działania modlitwą tak, aby media stanowiły współcześnie pomoc, a nie przeszkodę w budowaniu wspólnoty Kościoła, także tego parafialnego. Istotnie wówczas będziemy mogli mówić o prawdziwie katolickiej koncepcji edukacji medialnej, jeśli będą jej towarzyszyć nie tylko przemyślenia i działania, nie tylko badania i programy społeczne, ale także nasza aktywność duchowa.

BIBLIOGRAFIA

- Drzewiecki P., *Bezcielesność cyberprzestrzeni a sakramentalny wymiar Kościoła*, Biuletyn Edukacji Medialnej 1 (2008), 108–115.
- Drzewiecki P., *Renesans słowa. Wychowanie do logosfery w kulturze audiowizualnej*, Toruń: Adam Marszałek 2010.
- Drzewiecki P., *Media Aktywni. Dlaczego i jak uczyć edukacji medialnej?*, Otwock–Warszawa 2010 [http://presscafe.eu/podręcznik].
- Drzewiecki P., *Wiara ze słuchania. Magisterium z teologii radia*, http://presscafe.eu/archives/505.
- Drzewiecki P., *Jak celebrować Światowe Dni Środków Społecznego Przekazu?* http://presscafe.eu/archives/6951
- Drzewiecki P., *Warsztaty i szkolenia*, http://presscafe.eu/archives/tag/warsztaty-i-szkolenia.
- Lepa A., *Funkcja logosfery w wychowaniu do mediów*, Łódź: Archidiecezjalne Wydawnictwo Łódzkie 2006.
- Ong W., *Oralność i piśmienność. Słowo poddane technologii*, Lublin Wydawnictwo KUL 1992.
- Uspenskij L., *Teologia ikony*, Poznań: W Drodze 1993.

PARISH TASKS IN THE AREA OF MEDIA EDUCATION

Summary

In the modern doctrine of the Church about the media we find many indications referring to the obligations concerning education and the use of media for families and schools. However, we can also point to other institutions responsible for media education. These are the parishes. The aim of the analysis is to identify which tasks in the teaching of the Church are formulated in relation to the parish communities and what opportunities new communication technologies offer for parish ministry.

Key words: parish, media education, Church about the means of social communication, media in ministry